

مقدمه

ایران به دلیل شرایط اقلیمی و جغرافیایی، رویشگاه گسترده وسیعی از گیاهان دارویی است. کشور ایران با اقلیم‌های مختلف آب و هوایی، دارا بودن حدود ۸۰۰۰ گونه گیاهی و بیش از ۱۰۰۰ گونه دارویی، بستر بسیار مناسبی برای دستیابی به گونه‌های با ارزش دارویی و نادر است. گیاهان دارویی از گیاهان مهم اقتصادی در هر منطقه هستند که همواره منبع اصلی مواد مؤثره اساسی در تهیه بسیاری از داروها هستند که به صورت خام یا فراوری شده در طب سنتی و مدرن صنعتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. تولید این گیاهان می‌تواند در کنار طلای سیاه، نام طلای سبز را در سبد اقلام صادراتی کشورمان قرار دهد. از طرفی با توجه به مشکل شوری در مناطق خشک و نیمه خشک از جمله ایران، کاشت گیاهان شورپسند (هالوفیت) در این نواحی از راه حل‌های نوید بخش برای مقابله با شوری و فرسایش خاک است.

مشخصات گیاه‌شناسی

گیاه کَور *Capparis spinosa* (گونه‌ای خشکی دوست (گزرروفیت) و شورپسند (هالوفیت) است و گیاهی مناسب برای کاربرد در محیط‌های شور، خشک و نیمه خشک است. گیاه کَور متعلق به جنس کاپاریس است که با دارا بودن ۲۵۰ گونه، بزرگترین جنس این خانواده است. کَور گیاهی علفی چند ساله گاهی درختچه‌ای یا بوته‌ای، با ریشه چوبی و منشعب است. کَور گیاهی زیبا، دارای ساقه‌های ساده یا منشعب، بدون کرک یا پوشیده از کرک‌های نرم و به طول ۱ تا ۱/۵ متر است. انشعابات ساقه گیاه کَور از یک ناحیه چوبی شده که در واقع قاعده ساقه به حساب می‌آید، منشأ می‌گیرد و وضع غالباً گسترده بر روی زمین پیدا می‌کند. برگ‌های آن ساده، از نظر اندازه متنوع، دم برگ‌دار، با بافتی ضخیم یا نازک، عاری از دندانه، به رنگ سبز روشن و دارای دو زائده خار مانند در محل اتصال دم‌برگ به ساقه است. گل‌های درشت آن، منفرد و محوری و رنگ سفید مایل به گلی دارد. در داخل پوشش گل این گیاه تعداد فراوانی پرچم دراز وجود دارد که مجموعاً ظاهری بسیار زیبا به گل می‌بخشد و اغلب شب بوی و معطر است. میوه آن که در قسمت انتهایی یک زائده دراز (نهنج) به وجود می‌آید، بیضوی، گوشندار، شکوفا به طول ۱۲ تا ۴۵ میلی‌متر و عرض ۱۰ تا ۲۰ میلی‌متر، با دانه‌های متعدد، در آغاز به رنگ سبز روشن است، ولی به تدریج مایل به قرمز می‌شود. میوه کَور در ایران با نام "خیارکبر" یا "خیارسنگ" معروف است.

جدول ۱- مشخصات گیاه شناسی کَور

کَور، خیار کبر، خیار سنگ	نام فارسی
Capper bush, Capper common	نام انگلیسی
Capparis spinosa	نام علمی
capparidacea	خانواده

شکل ۱- الف) بوته گیاه کَور، ب) برگ گیاه کَور، ج) گل گیاه کَور، د) میوه گیاه کَور

اندام مورد استفاده

جوانه‌های گل (غنچه‌ها) اندام مورد استفاده گیاه کَور هستند.

شکل ۲- جوانه‌های گل (غنچه‌ها) گیاه گور

شکل ۳- گل گور به همراه جوانه‌های نرسیده آن

خواص درمانی

مصارف درمانی متعددی برای این گیاه ذکر شده است، از جمله درمان بیماری دیابت، کاهش کلسترول، خاصیت آنتی‌اکسیدان، درمان دردهای مفاصل و رماتیسم، ادرارآور، ضد فشارخون، نیروبخش، تقویت فعالیت کبد و ضد عفونی کننده کلیه است. پوست ریشه گیاه به عنوان ماده مقوی، مدر و قابض کاربرد سنتی دارد و

همچنین در درمان بسیاری از بیماری‌ها نظیر بیماری‌های کلیه، کبد، طحال، پوستی، کمخونی، اعصاب، نقرس، دیابت و روماتیسم استفاده می‌شود. یونانیان بر این باورند که جوشانده ریشه گیاه کَور یا جوانه آن به طور قابل ملاحظه‌ای در درمان روماتیسم سودمند است. همچنین میوه و جوانه این گیاه حاوی روتین و کوئرستین (ترکیب‌های فلاونوئیدی) است. کوئرستین، خاصیت ضد باکتریایی، ضدسرطانی، ضدالتهابی و ضد درد دارد و ترکیب بیوفلاونوئید موجود در آن مویرگ‌ها را تقویت می‌کند و مانع تشکیل لخته‌گی خون می‌شود. جوانه‌های ناشکفته و مولد گل آن اثر نیرو دهنده دارد. جویدن پوست تازه آن، مسکن دندان است. از قسمت‌های مختلف این گیاه به صورت جوشانده، پودر و قرص کپسول و محلول روغنی استفاده می‌شود.

روش تکثیر

تکثیر گیاه از طریق قلمه‌زدن یا کاشتن بذر صورت می‌گیرد. میزان جوانه‌زنی بذر کَور معمولاً ناچیز است. خواب بذر این گیاه مانع از جوانه‌زنی یکنواخت می‌شود. ظهور گیاهچه در مزرعه حدوداً ۵ درصد است؛ بنابراین کاشت مستقیم بذر در مزرعه توصیه نشده است.

شکل ۴- بذر گیاه کَور

تکثیر رویشی از طریق قلمه‌زنی انجام می‌گیرد. جمع آوری قلمه‌ها از اواسط اسفند تا اواسط اردیبهشت انجام می‌شود. انتخاب قلمه‌ها از ساقه‌های با قطر بیش از ۱ سانتیمتر صورت می‌گیرد. طول قلمه‌ها ۸ سانتیمتر است

و ۶ تا ۱۰ جوانه دارند. در صورتی که قلمه‌ها را در محلول هورمون ریشه‌زایی اُکسین غوطه‌ور کنیم و سپس در یک خاک بافت متوسط (لومی) و با زهکشی خوب قرار دهیم، قلمه‌ها به خوبی ریشه‌دار می‌شوند. قلمه‌ها در گلخانه برای حداقل یک سال نگهداری می‌شود. انتقال قلمه‌های ریشه‌دار شده در اواخر فصل زمستان و در طول فصل بهار انجام می‌شود و در سال اول با سنگ پوشیده می‌شوند. با توجه به اینکه هر بوته در حداکثر رشد میزان پوششی حدود ۱۰ مترمربع نیاز دارد، کشت ۱۰۰۰ بوته در هر هکتار امکانپذیر است.

شکل ۵- قلمه گیاه کَور

کاشت

این گیاه به خاک‌های گچی و کمی رسی با زهکشی خوب سازگار است؛ اما خاک‌های عمیق شنی - لومی و شنی را ترجیح می‌دهد، همچنین اسیدیته خاک بین ۱/۶ تا ۸/۵ را می‌تواند تحمل کند. کَور در برخی مناطق ایران به ویژه در استان‌های جنوبی و غربی در خاک‌های دارای pH قلیایی یافت می‌شود. این گیاه با محیط‌های نامساعد، گرم، خشک و شدت‌های بالای تابش سازگاری یافته است. دارای ریشه‌های عمیق و گسترده است و به خشکی مقاوم است. در مناطق خشک با بارندگی کمتر از ۲۰۰ میلی‌متر در سال به خوبی سازگار است و

دمای ۵۰ درجه در تابستان را می‌تواند تحمل کند. این گیاه نه تنها به کمبود آب و حرارت بالا مقاومت قابل ملاحظه‌ای نشان می‌دهد، بلکه به سرما نیز مقاوم است و میتواند تا دمای ۸- درجه سانتیگراد نیز به حیات خود ادامه دهد. این گونه به طور خودرو در شکاف صخره‌ها و دیوارهای سنگی، در کنار جاده‌ها، زمین‌های بایر، دامنه کوه‌ها، در اطراف گیاهان زراعی به عنوان علف هرز، روی خاک‌های سنگریزه‌ای و کم عمق، در زیستگاه‌های سنگریزه‌ای و خشک و به صورت گسترده روی سطح زمین یا واژگون روی صخره‌ها و لبه پرتگاه‌ها می‌روید.

داشت

برای اصلاح رشد شاخه‌های کَور که به صورت نامنظم است، گیاهان را با الگوی مربعی شکل و با فاصله ۲ تا ۶ متر کشت می‌کنند. در ایتالیا، کَورها در فاصله‌های ۲ تا ۲/۵ متری از یکدیگر کاشته می‌شوند. گیاه در مرحله گیاهچه‌ای حساسیت زیادی به کمبود آب دارد. در اولین دو تابستانی که بعد از کاشت انجام شود، ۲ تا ۳ مرتبه نیاز به آبیاری دارد؛ اما گیاهان با عمر بالاتر از ۲ سال نیاز به آبیاری ندارند. از غرقاب کردن گیاهان در سال اول باید خودداری شود؛ زیرا باعث میزان بالای بوته میری گیاهان جوان می‌شود. در سال اول از رژیم حداقل آب در بهار و تابستان استفاده می‌شود. گیاهان خودروی کَور در مناطق خشک با بارندگی کمتر از ۲۰۰ میلی‌متر در سال و بدون آبیاری رشد می‌کنند. بنابراین آب دادن پی در پی باعث محدود کردن توسعه سیستم ریشه عمیق می‌شود. آب در دسترس مهمترین عامل محدودکننده تولید است و برای ترغیب گیاه به افزایش قابلیت تولید، باید از آبیاری قطره‌ای استفاده شود.

شکل ۶- آبیاری قطره‌ای بوته‌های گور

اندام‌های هوایی گیاه در طول فصل سرما خشک می‌شود؛ بنابراین در زمستان هرس سنگین برای حذف شاخه‌های خشک شده انجام می‌شود. این هرس برای تولید ضروری است؛ زیرا جوانه‌های گل روی شاخه‌های یک ساله ظاهر می‌شوند. بنابراین در زمین زراعتی که گیاه معمولاً در سال اول گل می‌دهد، باید ساقه آن را از مجاور سطح زمین قطع کرد تا در آینده از محل اطراف آن شاخه‌های قوی و سالم ظاهر شود و با رشد تدریجی آن‌ها گیاهی قابل بهره‌برداری تا سال پنجم و ششم به دست آید. مقابله با علف‌های هرز مخصوصاً در هنگام استقرار مهم است. بوته گور مستقر شده به سرعت توسط تاج، پوشش سطح زمین را می‌پوشاند و تا حد زیادی باعث کاهش رشد علف‌های هرز می‌شود. آفات و بیماری‌ها عاملی محدود کننده برای گور نیستند. از آنجایی که گیاه گور پس از استقرار نیازمند نهاده‌های کمی است (آب و کود)، گیاهی مناسب برای یک سامانه زراعی ارگانیک یا کم نهاده است. به نظر نمی‌رسد که این گیاه به آفات و بیماری‌ها حساس باشد که این مسئله نیاز برای کاربرد مواد شیمیایی را محدود می‌کند. البته ممکن است برخی ویروس‌ها به وسیله پیوند زدن و تکثیر وارپته‌های کاشته شده انتقال یابند. برخی حشرات نیز ممکن است حامل ویروس باشند.

برداشت

فراورده اصلی کَور جنبه تجارتي دارد و غنچه‌های نورس گل دارای ارزش اقتصادی است. غنچه‌های کَور از گیاهان خودرو در رویشگاه‌های طبیعی جمع آوری می‌شوند. جمع آوری غنچه‌ها از خرداد تا شهریور، در گرمای شدید بیابان به طول می‌انجامد. گیاه کَور پس از ۳ تا ۴ سال به تولید بالای غنچه می‌رسد. بهره‌برداری اقتصادی از سال سوم تا ششم است.

شکل ۷- مزرعه کَور

منبع

خواجه حسینی، ساره؛ یزدانی بیوکی، رستم؛ راد، محمدهادی. (۱۳۹۸). آشنایی با گیاه کَور. تهران: نشر آموزش کشاورزی